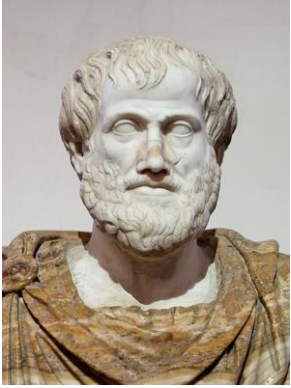

Αριστοτέλης – Ηθική, Παιδεία, μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα στις ημέρες μας αντίληψη

Χ. Παπαδημητρίου

Καθηγητής ΕΚΠΑ

- Ο Αριστοτέλης έγραψε δύο ηθικές πραγματείες: τα «Ηθικά Νικομάχεια» και τα «Ηθικά Ευδήμεια».

- Παρά το γεγονός, ότι η αριστοτελική ηθική χρωστά πολλά στην ηθική φιλοσοφία του Πλάτωνα, κυρίως δε στην κεντρική πλατωνική ιδέα, ότι η ηθική σκέψη πρέπει να ενσωματωθεί με τα συναισθήματα και τις ορέξεις μας **και ότι η προετοιμασία για την εν λόγω ενότητα του χαρακτήρα θα πρέπει να αρχίζει με την εκπαίδευση κατά την παιδική ηλικία, ο συστηματικός χαρακτήρας της συζήτησης του Αριστοτέλη για τα θέματα αυτά είναι μια αξιοθαύμαστη καινοτομία. Κανείς δεν είχε γράψει ηθικές πραγματείες πριν απ' αυτόν**

Ύψιστος στόχος της ζωής η «εὐδαιμονία»

- Πιο συγκεκριμένα, η αριστοτελική αναζήτηση αφορά το ύψιστο καλό.
- Κατά τον Αριστοτέλη, οι όροι «εὐδαιμονία» και «εὐ ζῆν» προσδιορίζουν έναν τέτοιο σκοπό.

Αρετή, ευδαιμονία και «ἔργον»

- Το συμπέρασμα του Αριστοτέλη σχετικά με τη φύση της ευτυχίας είναι μια έννοια μοναδική. Κανένας άλλος συγγραφέας ή φιλόσοφος δεν είχε αναφερθεί σ' αυτό που διαπραγματεύεται, δηλ., το τι σημαίνει «εὐ ζῆν». **Όπως ο ίδιος σημειώνει, μια παραδοσιακή αντίληψη της ευτυχίας προσδιορίζεται με την αρετή.** Όμως, η αριστοτελική θεωρία πρέπει να εκλαμβάνεται ως η εξαιρετικά εκλεπτυσμένη βελτίωση της θέσης αυτής. **Δεν υποστηρίζει, ότι η ευτυχία είναι αρετή, αλλά ότι είναι η ενάρετη δραστηριότητα.**

Τα είδη της αρετής

- Οι διανοητικές αρετές, όπως η σοφία, η φρόνηση, η σύνεση, σχετίζονται με τη λογική και ανήκουν στο καθαρά λογικό μέρος της ψυχής, το «λόγον ἔχον».
- Οι ηθικές πάλι αρετές, όπως η δικαιοσύνη, η σωφροσύνη, η ανδρεία, ανήκουν στο «ἐπιθυμητικόν», δηλ., στο μέρος εκείνο της ψυχής, το οποίο μετέχει τόσο του «λόγον ἔχοντος» όσο και του «ἄλόγου» μέρους

Ηθική αρετή, «ἔθος» και «σημεῖον τῶν ἔξεων»

- . Προκειμένου να δημιουργηθεί στις ψυχές των νέων «ἦθος εὐγενές καί ὡς ἀληθές φιλόκαλον» απαιτείται συστηματική και υπομονετική δια του εθισμού καλλιέργεια, όπως ακριβώς καλλιεργείται η γη «που θα θρέψει τον σπόρο».
- Οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως («οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται»).

«Οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας
ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς».

- Στο συλλογικό επίπεδο, το ἥθος και το ἔθος θα δημιουργηθούν και θα διαμορφωθούν **από την πολιτεία με τους νόμους της**. Αυτή είναι ο σημαντικότερος παιδαγωγός, που είτε βραβεύοντας είτε τιμωρώντας, διδάσκει και **σταθεροποιεί το άτομο στον δρόμο της αρετής, αναπτύσσοντάς του την ηδονή για τις ηθικές πράξεις και τη λύπη για τις ανήθικες**.

Προϋποθέσεις για να υπάρχει αρετή και προσδιορισμός της με τη «μεσότητα»

- Την αποκλειστική ευθύνη για την κατάκτηση της ηθικής αρετής την έχει ο ίδιος ο άνθρωπος
- Η «προαίρεσις» αποτελεί, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τον έναν από τους τρεις αναγκαίους όρους για την ύπαρξη της αρετής.

- Οι άλλοι δύο όροι είναι να έχει κανείς **συνείδηση της πράξης του** και να την πραγματοποιεί με σιγουριά και σταθερότητα

Αρετή και παιδεία

- Για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής κρίνεται απαραίτητη η συμβολή του διδάσκοντος και της διδασκαλίας, της εκπαίδευσης γενικότερα.

- Ο Αριστοτέλης επισημαίνει με ιδιαίτερη έμφαση, ότι **όσο πιο νωρίς αρχίσει η παιδεία και η αγωγή,** τόσο πιο πολλές θα είναι οι ελπίδες να αποδειχτούν αυτές αποτελεσματικές και γόνιμες

« χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ, ἢ γὰρ ὀρθή παιδεία αὕτη ἐστίν».

- Στο παιδί πρέπει να υποδεικνύονται οι ηθικές πράξεις, με τις οποίες πρέπει να νιώθει ευχάριστα συναισθήματα και να ασκηθεί σ' αυτές. Αντίθετα, πρέπει να καθοδηγείται, ώστε να αποφεύγει τις μη ηθικές πράξεις με την πρόκληση δυσάρεστων συναισθημάτων, όταν τις διαπράττει

- Βεβαίως η παιδεία ή ορθότερα η εκπαίδευση έχει και μια άλλη διάσταση, **την πρακτική ή χρησιμοθηρική**. Αυτό αποσκοπεί στη μετάδοση εκείνων των γνώσεων, που θα συμβάλλουν στη διεκπεραίωση των καθημερινών ασχολιών, οι οποίες σχετίζονται με τη σήμερα αποκαλούμενη επαγγελματική δραστηριότητα, αλλά και στη διαχείριση του οίκου

- Οφείλουμε να θεωρούμε χυδαία εκείνη την ασχολία, την τέχνη και τη μάθηση, που καθιστά το σώμα, την ψυχή ή το πνεύμα των ελεύθερων ανθρώπων άχρηστα για τα έργα και τις πράξεις της αρετής».

- Μέγιστο κατά συνέπεια παιδαγωγικό καθήκον είναι η μετάδοση εκείνων των ερεθισμάτων, που θα ωθήσουν το νέο στη σωστή διαχείριση του ελεύθερού του χρόνου

- «Η άνεση ελεύθερου χρόνου στη ζωή φαίνεται, ότι συνεπάγεται την ευχαρίστηση, την ευδαιμονία και την ευτυχισμένη ζωή. Αυτά τα βιώνουν όχι οι εργαζόμενοι αλλά οι έχοντες άνεση ελεύθερου χρόνου».

- Έχει αποδειχθεί λοιπόν, ότι υπάρχει μια μορφή παιδείας την οποία πρέπει να δεχτούν τα παιδιά, όχι επειδή είναι πρακτικά χρήσιμη ή αναγκαία, αλλά επειδή αποβλέπει στην ελευθερία και την ευγένεια.

- Η χρηστική αντιμετώπιση των πάντων είναι η ισοπέδωση που ταιριάζει με το ανελεύθερο.

- Γιατί το χρηστικό απευθύνεται στο «ζήν», ενώ ο άνθρωπος -όπως προαναφέρθηκε- γεννήθηκε για το «εὐ ζήν».

Επιμύθιο

- Αρετή, πολυβάσανη αγάπη τ' ανθρώπου,
- συ καμάρι ακριβό της ζωής,
- και να σβήσει για χάρη σου, κόρη, κανείς
- είναι μοίρα γλυκιά, ζηλευτή στην Ελλάδα!
- Ποιος εμπρός σου αψηφά τους ιδρώτες του κόπου;

ΤΕΛΙΚΑ

- Στόχος της πραγματικής κατά τον Αριστοτέλη παιδείας, δηλ. αυτοσκοπός της, είναι η διάπλαση **ενάρετων και ελευθέρων πολιτών**, οι οποίοι θα κατακτήσουν την ευδαιμονία.

